

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
доктору наук з державного управління, професору
професору кафедри публічного управління
і проектного менеджменту ННІМП
Дегтярьовій І.О.

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора наук з державного управління, професора, в.о. завідувача
відділу проблем державного управління та адміністративного права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії
наук України Жовнірчика Ярослава Федоровича на дисертацію
Боголепової Аліни Віталіївни «Державний організаційно-правовий
механізм запобігання корупції в Україні», представлену на здобуття
наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»**

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами.**

На сьогоднішній день корупція є однією із основних перешкод сприятливого соціально-економічного розвитку нашої держави, при цьому вплив корупції на вітчизняну економіку зростає. Сьогодні корупція має багато форм і проявів, є певним «вірусом», який заразив практично всі сфери суспільства, включаючи управління, промисловість і фінанси. Також доволі часто з проблемою корупції стикаються навчальні заклади, медичні установи, адміністративні одиниці тощо. Тобто корупційні прояви фактично витісняють громадян із сфери надання гарантованих державою безкоштовних і обов'язкових державних послуг, в тіньову складову, коли за надання певних послуг вимагається плата в різних корупційних формах – матеріальних та нематеріальних. Слід зазначити, що корупція негативно впливає не лише на українську, а й на світову економіку. Відповідно до даних, отриманих у ході проведеного ООН дослідження, корупція обходиться світовій економіці 2,6 трильйона доларів США щорічно, що становить понад 5% глобального ВВП.

Корупція є серйозним стримуючим чинником, який значно уповільнює соціальні, економічні та політичні трансформації та перешкоджає досягненню Цілей сталого розвитку, запровадженню європейського рівня життя. Крім того, корупція є бар'єром до побудови легітимної та демократичної держави, а також унеможливорює реалізацію прав людини та

громадянина, згубно впливає на ціннісну складову суспільства та громадян, поглиблюючи ідеологічну кризу та знижуючи рівень толерантності до корупційних проявів. Безперечно, державні службовці є однією з цільових груп для корупційних впливів, а дії корупціонерів завдають нищівного удару системі розвитку людського потенціалу держави.

Цілком доречно зауважити, що дисертація Боголєпової А.В. якісно виконана в рамках науково-дослідної теми «Трансформація публічного управління розвитком соціального, економічного, політичного та людського потенціалів суспільства і держави» (номер державної реєстрації 0120U105398) ДЗВО «Університет менеджменту освіти». У межах зазначеної теми особисто авторкою обґрунтовано та розроблено концептуальну модель антикорупційного контролю держави як базисної складової державного організаційно-правового механізму, сформованої на основі інституціонального підходу, яка передбачає комплексність державних дій у пріоритетних сферах щодо організації попередження, виявлення та протидії корупційним правопорушенням та іншим протиправним діям, оцінювання системи ефективності запобігання корупції, аналіз управлінських рішень стосовно нейтралізації корупційних ризиків для формування об'єктивного судження про стан результативності політики запобігання корупції; дана модель забезпечує підвищення ефективності дій держави у співпраці з громадськими організаціями з використанням комплексу запропонованих принципів, методів та інструментів.

Таким чином, обрана тема є надзвичайно актуальною, оскільки в умовах тотальної корупції на всіх рівнях, вирішення соціальних, економічних та політичних проблем є принципово важливим завданням для науковців та практиків. Негативні ж наслідки цього явища не лише перешкоджають поступальному розвитку суспільства, а й становлять серйозну загрозу національній безпеці країни та бар'єром для завершення євроінтеграційних процесів для України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Аналіз змісту рукопису дисертації дозволяє визначити, що теоретико-методологічні положення, практичні висновки і рекомендації, які характеризуються науковою новизною, сформульовані авторкою самостійно, а також повним чином відображають її науковий внесок у поглиблення теоретичних засад функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні, розроблення напрямів його удосконалення та практичних рекомендацій, які дозволять суттєво підвищити рівень його ефективності та дієвості.

Дисертантка продемонструвала володіння компетенціями, що відповідають найвищим рівням Національної рамки кваліфікацій, передусім методами, що необхідні для належного розв'язання значущих проблем у сфері публічного управління. Зокрема, для вирішення завдань та досягнення мети дослідження дисертантка доречно застосувала загальні та спеціальні методи та підходи, а саме: під час аналізу теоретико-методологічних аспектів дисертаційної роботи використано методи узагальнення, аналізу та синтезу; при узагальненні проведених досліджень й отриманих результатів використані методи системного, історико-еволюційного та ретроспективного аналізів, теоретичного та логічного узагальнення; для розвитку понятійно-термінологічного апарату щодо формування державної політики та державного організаційно-правового механізму запобігання корупції використано системний, компетентнісний, структурний та процесний підходи; при аналізі законодавчого забезпечення правового механізму та особливостей організаційного механізму запобігання корупції в Україні використано інституціональний метод, а також методи узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу; групування факторів поширення корупції ґрунтується на системному підході із застосуванням функціонально-параметричного аналізу та методів групування й аналогій; компаративний аналіз використано при дослідженні зарубіжного досвіду запобігання корупції в розрізі правового та організаційного аспектів; системний та функціональний підходи, а також структурно-логічний метод використано при розробці концептуальної моделі антикорупційного контролю держави.

Достовірність і обґрунтованість наукових результатів та висновків дисертаційної роботи також забезпечено достатніми масштабами апробації та належним рівнем наукових видань, в яких висвітлено результати дисертаційного дослідження, а також літературних джерел, що використані авторкою в роботі. Вищезазначене дозволяє стверджувати про достатню обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Матеріал дисертаційної роботи викладено достатньо послідовно і зрозуміло, завдяки чому простежується логіка наукового дослідження. Отже, одержані наукові результати характеризуються аргументованістю, достовірністю, свідчать про високий рівень володіння дисертанткою методологією наукових досліджень, що підтверджується повнотою аналізу масиву фахової та спеціальної літератури, першоджерел за темою дослідження.

Структура та основні наукові результати дисертації. Щодо змісту дисертаційної роботи, то відзначимо, що відповідно до чинних вимог

дисертація складається (загальний обсяг – 263 сторінки) з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел (247 найменувань, із них – 54 англійською мовою) та додатків. Робота написана літературною українською мовою. Стиль викладу матеріалів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи.

Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їхня кількість є достатньою для розкриття теми дисертації та досягнення поставленої мети. Кожен з розділів та підрозділів роботи містить результати, що становлять значний науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними. Висновки дисертації повністю відповідають завданням дослідження та розкривають внесок дисертантки у досягнення поставленої мети. Вважаємо, що викладені вище аргументи є достатніми підставами для узагальненого висновку про те, що дисертаційне дослідження та його результати є актуальними, цінними в теоретичному й практичному аспектах, відзначаються новизною, характеризуються самостійністю здійсненого наукового пошуку.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертаційного дослідження дало змогу виокремити ряд елементів наукової новизни з сформульованих авторкою положень дисертаційної роботи, серед яких найбільший науковий інтерес становлять такі:

- розроблено концептуальну модель антикорупційного контролю держави як базисної складової державного організаційно-правового механізму, сформованої на основі інституціонального підходу, яка передбачає комплексність державних дій у пріоритетних сферах щодо організації попередження, виявлення та протидії корупційним правопорушенням та іншим протиправним діям, оцінювання системи ефективності запобігання корупції, аналіз управлінських рішень стосовно нейтралізації корупційних ризиків для формування об'єктивного судження про стан результативності політики запобігання корупції; дана модель забезпечує підвищення ефективності дій держави у співпраці з громадськими організаціями з використанням комплексу запропонованих принципів, методів та інструментів;

- обґрунтовано та запропоновано утворення Національної інспекції інтегрованого антикорупційного контролю як центрального органу виконавчої влади, яка виконуватиме контрольну, координуючу, аналітичну та методологічну функції у сфері запобігання корупції, що дозволить

подолати дублювання повноважень між існуючими спеціалізованими антикорупційними інституціями, зменшити міжвідомчу конкуренцію, підвищити результативність запобіжних заходів та забезпечити цілісність системи антикорупційного контролю на рівні держави;

- поглиблено теоретико-методологічний апарат дослідження. Уточнено та розвинуто дефініції базових понять «державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції», «корупція», «запобігання корупції», згруповано фактори, які впливають на поширення корупції, що на відміну від інших, базується на детермінантному підході. Також удосконалено систематизацію елементів концептуалізації державної політики запобігання корупції задля забезпечення більш високого рівня її ефективності за критеріями, що відрізняються від існуючих тим, що враховують суб'єктів всіх рівнів, особливості їх впливу та функціонування.

Практична цінність результатів дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, які сформульовані у дисертаційній роботі, обґрунтовано, висновки відповідають поставленим завданням, рекомендації доведені до рівня практичного впровадження, що підтверджують три довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження. Зокрема, рекомендації, пропозиції та одержані автором результати впроваджено у діяльність Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти», Громадської організації «Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей»», Громадської організації «Фундація інституційного розвитку».

Аналіз публікацій за темою дисертаційного дослідження. Результати дисертаційної роботи повністю висвітлено в 11 наукових працях, з них чотири статті опубліковано в наукових фахових виданнях України та сім публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій. Вивчення їх змісту дає підстави стверджувати, що опубліковані автором наукові праці достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень. Крім того, це свідчить про те, що дисертаційне дослідження є оригінальною працею та виконане здобувачкою самостійно.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційної роботи Боголепової Аліни Віталіївни свідчить, що загалом зміст анотації відображає інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї, особистий внесок та висновки дисертації. Анотація роботи в цілому дає повну уяву про виконану роботу.

Основні положення дисертації, що задекларовані здобувачкою, містять елементи наукової новизни, рівень яких належно визначено. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам чинного «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44).

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікації. Результати аналізу дисертаційної роботи та публікацій Боголепової Аліни Віталіївни за темою дисертаційної роботи підтверджують повний виклад основних наукових положень, дотримання здобувачкою принципів академічної доброчесності у процесі підготовки дисертаційного дослідження. Таким чином, у дисертаційній роботі порушень академічної доброчесності не виявлено, усі цитування та покликання на джерела зроблено з повним дотриманням чинних норм законодавства про авторське право.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, водночас зазначимо, що мають місце окремі зауваження і побажання, а окремі висновки авторки є дискусійними і потребують подальшого обґрунтування, зокрема:

1. У положенні про наукову новизну, де сформульовано авторські визначення дефініцій «державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції», «корупція», «запобігання корупції», подані визначення є цінними, однак потребують додаткової формальної чіткості та лаконічності, задля усунення можливого ускладнення їх наукового і практичного застосування.

2. В пункті 2.1 «Правовий механізм запобігання корупції в Україні» зазначається, що на сьогоднішній день в Україні мали місце декілька реформ та налічується понад 250 нормативно-правових актів, які спрямовані на унормування суспільних відносин та вирішення проблеми у сфері запобігання та протидії корупції. В той же час, в цьому пункті здійснюється висновок, що пріоритетом сьогодення є розробка проєктів необхідних антикорупційних реформ та подолання корупційних ризиків, пов'язаних із війною та післявоєнною розбудовою держави. Чи не є суперечливим такий висновок і чи дійсно найголовнішим є переважно удосконалення законодавчої та нормативно-правової баз.

3. В п. 2.2 та 2.3 дисертанткою представлено дослідження діяльності суб'єктів, уповноважених державою вживати заходів щодо попередження та протидії корупції, стан та проблеми функціонування державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні. Оцінювання результатів діяльності зазначених суб'єктів автором здійснювалось переважно на підставі аналізу їх законотворчої діяльності,

проведеного рейтингування, опитування, тощо. На нашу думку, реальними показниками діяльності є кількість повернутих державі коштів, кількість відкритих кримінальних проваджень та отриманих строків корупціонерами, але дані показники не знайшли відображення в результатах дослідження та оцінювання діяльності антикорупційних структур.

4. В п. 3.2 дисертації авторкою запропоновано групи показників, що характеризують ефективність реалізації державою організаційно-правового механізму запобігання корупції, задля здійснення оцінюванні ефективності антикорупційного контролю. Але з тексту дисертації не зрозуміло, чим запропоновані групи показників відрізняються від уже наявних у науковій літературі або практиці, та чи були вони апробовані під час здійснення дослідження на практиці.

5. На сьогодні в світі вже розроблено достатньо різноманітних інформаційних технологій, які активно використовуються в тому числі в процесі протидії та запобігання корупції. Авторкою також в п. 3.3 наголошується на необхідності впровадження новітніх технологій, в тому числі, електронного урядування, спираючись на досвід розвинутих зарубіжних країн, що «має надати змогу здійснити технологічний прорив у процесах цифрового розвитку українського суспільства та системи публічного управління та адміністрування». Водночас не всі технології є однаково дієвими та ефективними, тому авторці слід було б деталізувати, саме про які технології та програми йде мова.

Водночас висловлені зауваження та пропозиції мають рекомендаційний характер і суттєво не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження, що в межах визначених мети та завдань є цілісним і ґрунтовним, а також не зменшують внеску дисертантки в науку публічного управління, оскільки наукова новизна й практична цінність отриманих результатів є обґрунтованими і достовірними.

Загальний висновок. Проведений всебічний аналіз рукопису дисертаційної роботи Боголепової Аліни Віталіївни дає змогу зробити висновок про те, що за своїм змістом, теоретичним рівнем і практичною значущістю вона є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати. Останні в сукупності вирішують конкретне наукове завдання щодо вдосконалення державного організаційно-правового механізму запобігання корупції в Україні, а отже – мають істотне значення для спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Зазначене вище дозволило зробити такі висновки – дисертаційна робота на тему «Державний організаційно-правовий механізм запобігання корупції в

Україні» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її авторка, Боголепова Аліна Віталіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор,
в.о. завідувача відділу проблем
державного управління та
адміністративного права
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

Ярослав ЖОВНІРЧИК

